

CSOKONAI III.

SZENTIMENTALIZMUS: A MAGÁNOSSÁGHOZ

I. *A Magánosság*hoz szóláshelyzete

a) A beszélő a személyes névmásokat nem számítva összesen hatszor szólítja meg a Magánosságot. Hol és hogyan teszi ezt? (A megnevező megszólításokra koncentrálj, a „Te” névmással való megjelölést elég csak „nyugtázn”i, esetleg bejelölni a szövegben. Idézz és kommentáld a hat megszólítást!)

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

Az utolsó megszólításban hogyan értelmeződik át a Magánosság, minek a hívását jelenti itt a magánosság hívogatása? Az első szakasz mely, a Magánossághoz kapcsolódó szavai ismétlődnek meg és értelmeződnek át itt, a tizenegyedik szakasz szövegkörnyezetében?

b) Mennyire van a Magánosság megszólításának JELENETKERETE (szcenikája) megrajzolva? Mennyiben fontos, jelölt az a helyszín, ahol a beszélő és a Magánosság találkozik, ahol a lírai én megszólítja a Magánosságot?

c) A vers első kompozíciós egységét talán a (remélt) találkozás helyszínének rajza, az első három szakasz adja.

(1) Mi utal arra, hogy a leírt helyszín valóban a Magánosság „lakhelye”, a vele való találkozás helyszíne? Mi teszi a helyszín leírását konkréttá és érzékletessé? Hozz példákat!

(2) A leírásnak mely elemei utalnak arra, hogy a táj inkább irodalmi toposz, a képzelet tája, egy hangulat megfelelője, mintsem valós táj? Mik a táj általános és „kötelező”, konvencionális elemei, illetve honnan tudható, hogy az adott helyszín csak egyike a magány lehetséges „lakhelyeinek”? Sorolj ilyen elemeket!

(3) A lírai én, a beszélő már a vers első versszakában egyszerre három helyszínre érkezik, illetve vágyik megérkezni. Sorold fel e három helyet! (Közülük kettőbe egyelőre csak vágyakozik a beszélő.)

- 1.
- 2.
- 3.

(4) A hely szelleme és látogatói összefüggenek. Lehet, hogy a már nevében is kacér-erotikus és költői Kisaszszond (amely egyébként valós somogyi helységnév) csak egy (illetve két egymással rokon) embertípus számára létezik, nyilatkozik meg. A fenti homályos okfejtés a vers mely sorainak bonyolult körülírása? Idézd a vonatkozó sorokat!

Egyébként is érvelj amellett, hogy a leírt táj nem valós táj, hanem a lírai költészet jelképe, mintegy kellékeinek gyűjteménye!

II. A Magánossághoz szerkezete

a) Még a vers szerkezetének áttekintése előtt írjátok le, hogy Csokonai költeményében mi mindent, kinek mikor mit jelent a Magánosság! Mit jelent az első versszak beszélőjének („*Ha mások elhagynának is, ne hagyj el!*”)? Mit jelent a kastélyok lakóinak?

Mit jelent a fősvénynek?

Mit jelent a nagyravágyónak?

Mit jelent a magán szomorkodónak (6. vsz.)?

Mit jelent a poétának (7. vsz.)?

Mit jelent a 8. szakasz énjének, beszélőjének?

Mit a 10. szakasz beszélőjének?

Mit a 11. szakasz utolsó sorában a Magánosságot hívónak?

b) Mutasd be, hogy az első, helyszínleíró rész milyen módon vált át a második, embercsoportok és a magány viszonyát taglaló részbe! Mi biztosítja az átmenetet?

c) Milyen szempontból alkot a 4. és az 5. versszak külön egységet?

Milyen helyszíneket és embercsoportokat nevez néven ez a két szakasz?

Milyen igék jellemzik itt a Magánosság magatartását?

Milyen hatást tesz a Magánosság ezen helyszínek szereplőire?

d) Mi kapcsolja össze és teszi külön egységgé a 6–7. szakaszt? Kikre és milyen hatást tesz itt a Magánosság? Milyen motívumok, szavak kapcsolják vissza ezt a részt a vers első két szakaszához?

e) Mi választja el a 8. szakaszt a megelőzőektől, milyen két nyelvi eszköz jelzi, hogy újabb szerkezeti egység határához értünk?

f) Mi kapcsolja össze a 8.-tól a 11.-ig tartó versszakokat egyetlen kompozíciós egységgé?

g) Ezen belül mi különíti el a 9. szakaszt? Milyen szintagma jelöli ebben a szakaszban azokat, akik az előző, a 8. szakaszban mint a „*Színes világ barátai*” szerepeltek?

h) Milyen képi és hangellentétre épül a 9. szakasz két párhuzamba és ellentétbe állított négysoros egysége?

Kiknek a napjairól és hogyan szól az első, kiknek a napjairól és hogyan a második négysoros rész?

Milyen elvontabb folyamat megjelenítésében és milyen fizikai történések között áll a párhuzam, s mi minden teremti az ellentétet? (Melyik Csokonai-versben szerepelt már ez az ellentét, illetve a nagyvilág jellemzésére ez a hangzásjelölő kulcsszó?)

i) Mi minden miatt erősebb, szerencsésebb az adott helyen a „*Rajna bukkánásai*”, mint amilyen a „*Rajna hullámai*” vagy a „*Rajna vízesései*” lennének?

j) Milyen új motívum teszi viszonylag külön egységgé a vers utolsó két szakaszát? Milyen új jelentéstartalmat vesz föl a Magánosság hívása a vers utolsó sorában? A 9. szakasz második négy sora hogyan készíti elő ezt a jelentésalakulást?

III. A Magánossághoz hangneme és versszakainak szerkezete

- a) Keresd meg és emeld ki a versnek azon részeit, amelyek a magányos embert elhagyatottnak, elveszettnek, vesztésnek, elfáradtnak, kiteszítottnak vagy csalódottnak jellemzik!
- b) Keresd és idézz a versből olyan részleteket, melyekben a magány áldásnak, kivételes, kitüntetett és kitüntető létállapotnak, adománynak vagy képességnek érzékelhető!
- c) Az előbbiektől nem függetlenül hol, mely szakaszokban érezzük a verset leginkább ódai-himnikus magasztosságúnak, s hol dominál inkább az elégikus fájdalom és beletörődés?
- d) Mely szakasz(ok)ban keveredik a leginkább szétválaszthatatlan módon a himnikus magasztalás és az elégikus bánat, önsajnálát? (Emeld ki egy ilyen szakaszt, s benne az egyik, illetve a másik irányba tartó kifejezéseket!)

A versszakok mondattani és rímszerkezete

- e) Írj le a nyolcsoros szakaszok rímképletét!
- f) Mennyiben igazodik a rímszerkezethez a versszakok mondattana? Követi-e például a szakasznak a rímszerkezet általi kétféle bontását? A két négysoros egységen belül mennyire jellemző a mondattani eszközökkel való további kisebb, zárt egységekre tagolás?
- g) Milyen hangulati hatást kelt az, hogy a sorpárok általában egyúttal nagyobb szintaktikai egységet, többnyire írásjellel is lezárt tagmondatot alkotnak?
- h) Milyen hangulatot keltenek, hogyan befolyásolják a vers hangnemét a szakaszáró – gyakran virtuóz – párrímek? A vers elején vagy végén erőteljesebb ezeknek a rímpároknak a virtuozitása s ebből fakadó hangulati hatása? Hozz példát az ilyen látványos, sok szótagú, nemegyszer mozaikrímekre!